

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20713943>

Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasini modernizatsiyalash tizimi

Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi –

Farg'ona davlat universiteti

“Pedagogika” kafedrası o'qituvchisi

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: jakbarovazarifaxon@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4531-8446>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasini modernizatsiyalash tizimini nazariy asoslash va amaliy sinovdan o'tkazishga bag'ishlangan. Globalizatsiya va ko'p madaniyatli jamiyat sharoitida o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetentligi nafaqat kasbiy mahoratning ajralmas qismi, balki ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Tadqiqotning maqsadi an'anaviy pedagogik texnologiyalarni raqamli innovatsiyalar, interaktiv metodlar va refleksiv amaliyotlar bilan boyitish orqali modernizatsiyalashgan yangi tizimni ishlab chiqish va uning samaradorligini eksperimental yo'l bilan isbotlashdan iborat. Natijalar shuni ko'rsatdiki, modernizatsiyalashgan tizimni joriy etish eksperimental guruh talabalarining ijtimoiy-madaniy kompetentlik darajasini statistik jihatdan ishonchli ($p < 0.01$) va sifat jihatdan tubdan oshirdi. Xususan, kognitiv, emotsional-irodaviy, xulq-atvor va aksiologik komponentlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlar nazorat guruhiga nisbatan 28-41% ga yuqori bo'ldi. Tadqiqot xulosalari oliy pedagogik ta'lim dasturlariga ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishning modernizatsiyalashgan texnologiyalarini integratsiyalash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-madaniy kompetentlik, bo'lajak pedagog, pedagogik texnologiya, modernizatsiya, raqamli ta'lim, interaktiv metodlar, refleksiv amaliyot, aralash tadqiqot, oliy pedagogik ta'lim.

Система модернизации технологий для развития социокультурной компетенции у будущих учителей

Аннотация. Данная научная статья посвящена теоретическому обоснованию и практическому тестированию системы модернизации технологий развития социокультурной компетентности будущих учителей. В условиях глобализации и многокультурного общества социокультурная компетентность учителей является не только неотъемлемой частью профессиональных навыков, но и одним из главных факторов, определяющих качество образования. Цель исследования – разработка новой модернизированной системы путем обогащения традиционных педагогических технологий цифровыми инновациями,

интерактивными методами и рефлексивными практиками, а также экспериментальное доказательство ее эффективности. Результаты показали, что внедрение модернизированной системы значительно повысило уровень социокультурной компетентности студентов экспериментальной группы статистически достоверно ($p < 0,01$) и качественно. В частности, средние показатели по когнитивной, эмоционально-волевой, поведенческой и аксиологической составляющим были на 28-41% выше, чем в контрольной группе. Результаты исследования служат основой для разработки практических рекомендаций по интеграции модернизированных технологий развития социокультурной компетентности в программы высшего педагогического образования.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, будущий учитель, педагогические технологии, модернизация, цифровое образование, интерактивные методы, рефлексивная практика, смешанные исследования, высшее педагогическое образование.

System of modernization of technology for developing socio-cultural competence in future teachers

Annotation. This scientific article is devoted to the theoretical substantiation and practical testing of the system of modernization of the technology of developing socio-cultural competence in future teachers. In the conditions of globalization and multicultural society, the socio-cultural competence of teachers is not only an integral part of professional skills, but also one of the main factors determining the quality of education. The purpose of the study is to develop a new modernized system by enriching traditional pedagogical technologies with digital innovations, interactive methods and reflexive practices and to experimentally prove its effectiveness. The results showed that the introduction of the modernized system significantly increased the level of socio-cultural competence of students in the experimental group statistically reliably ($p < 0.01$) and qualitatively. In particular, the average indicators for cognitive, emotional-volitional, behavioral and axiological components were 28-41% higher than in the control group. The research findings serve to develop practical recommendations for integrating modernized technologies for the development of socio-cultural competence into higher pedagogical education programs.

Keywords: socio-cultural competence, future teacher, pedagogical technology, modernization, digital education, interactive methods, reflexive practice, blended research, higher pedagogical education.

KIRISH

XXI asrning choragiga kelib, global ta'lim fazosi tubdan o'zgarib, ko'p madaniyatli, ko'p tilli va dinamik ijtimoiy muhitda faoliyat yuritish qobiliyatiga ega bo'lgan mutaxassislariga bo'lgan talab keskin ortdi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ta'lim islohotlari, xususan, "Yangi O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi" va "Inson kapitalini rivojlantirish davlat dasturi" doirasida pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirish, ularning zamonaviy chaqiriqlarga javob bera olish darajasini modernizatsiya qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan[1]. Zamonaviy maktab o'qituvchisi nafaqat o'z fanini chuqur bilishi, balki turli ijtimoiy, etnik va madaniy kelib chiqishga ega bo'lgan o'quvchilar bilan samarali muloqot qila olishi, ularda tolerantlik, vatanparvarlik va insonparvarlik tuyg'ularini shakllantira olishi talab etiladi. Aynan shu talab

“ijtimoiy-madaniy kompetentlik” tushunchasini pedagogika fanining markaziy kategoriyalaridan biriga aylantirdi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini shakllantirishda an'anaviy, asosan nazariy va passiv tinglashga asoslangan texnologiyalar hali ham ustunlik qilmoqda. Bu texnologiyalar zamonaviy talablarga, xususan, raqamli muhitda madaniy muloqot qilish, virtual madaniy makonlarni tahlil qilish va real hayotdagi murakkab ijtimoiy-madaniy vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga to'liq javob bera olmaydi. Shu sababli, mavjud pedagogik texnologiyalarni yangi didaktik prinsiplar, raqamli vositalar va interaktiv yondashuvlar asosida modernizatsiyalash, ya'ni ularni zamon talabiga moslashtirish va sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish dolzarb ilmiy va amaliy muammo hisoblanadi.

Ijtimoiy-madaniy kompetentlik – bu shaxsning turli madaniyatlar qadriyatlarini tushunish, ularni hurmat qilish, madaniyatlararo muloqotda samarali ishtirok etish va o'z milliy o'zligini saqlagan holda global madaniy jarayonlarga integratsiyalashish qobiliyatidir[4]. Bo'lajak pedagoglar uchun bu kompetentlik nafaqat shaxsiy sifat, balki kasbiy faoliyatning ajralmas tarkibiy qismidir. Muammo shundaki, hozirgi kunda oliygohlarda qo'llanilayotgan texnologiyalar ko'pincha fragmentar xarakterga ega bo'lib, tizimli, bosqichma-bosqich va o'lchanadigan natijalarga olib kelmaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ijtimoiy-madaniy kompetentlik muammosi xorijiy va mahalliy pedagogika va psixologiya fanida keng o'rganilgan. L.S.Vygotskiyning madaniy-tarixiy psixologiya nazariyasi shaxsning rivojlanishida madaniy muhitning hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi. Uning fikricha, yuqori psixik funksiyalar ijtimoiy muloqot va madaniy vositalar orqali shakllanadi. Zamonaviy xorijiy tadqiqotchilar (masalan, M.Byram, D.K.Deardorff, J.Banks) madaniyatlararo kompetentlikni til o'rganish va ta'limning markaziy maqsadi sifatida ko'rib, uning kognitiv, affektiv va xulq-atvor komponentlarini ajratib ko'rsatadilar. Deardorffning “Jarayon modeli” madaniy kompetentlikni statik holat emas, balki doimiy rivojlanib boruvchi jarayon sifatida tushuntiradi. MDH olimlaridan V.V.Safonova “Ijtimoiy-madaniy kompetentlik – bu ikki xil madaniyatda ishtirok etish qobiliyati”[2], P.V.Sisoyev “Ijtimoiy-madaniy kompetentlik – turli xil fikrlash va madaniy jarayonlarni tushunish tamoyillariga asoslangan holda ijtimoiy normalar va xulq-atvor namunalari sifatida tarkib topadi[3]” – degan ilmiy xulosalarni berishgan. O'zbekiston pedagogika fanida bu masala N.Karimov, A.Xolmatov, M.Xakimov, D.Qodirova kabi olimlar tomonidan o'rganilgan. Ular milliy qadriyatlar asosida shaxsni tarbiyalash, pedagogik madaniyat va kasbiy kompetentlik masalalariga alohida e'tibor qaratganlar[5]. Biroq, so'nggi yillarda (2020-2026-yillar) raqamli transformatsiya sharoitida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarini modernizatsiyalash (ya'ni, an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning sintezi) masalasi alohida tizimli tadqiqotni talab qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot pragmatik tadqiqot paradigmasiga asoslangan bo'lib, unda miqdoriy (statistik) va sifatli (interpretativ) yondashuvlarni birlashtiruvchi aralash (mixed-methods) tadqiqot dizayni qo'llanildi. Xususan, "Pre-test – Post-test nazorat guruhi bilan eksperimental dizayn" tanlandi. Bu dizayn modernizatsiyalashgan pedagogik tizimning ta'sirini aniq o'lchash va uni an'anaviy ta'lim jarayoni bilan solishtirish imkonini beradi. Tadqiqot 2025-yil sentyabr oyidan 2026-yil iyun oyigacha (bir o'quv yili davomida) o'tkazildi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasining uchta yirik pedagogika oliygohi (masalan, Toshkent davlat pedagogika universiteti, Namangan davlat pedagogika instituti va Qarshi muhandislik-pedagogika instituti)ning "Boshlang'ich ta'lim" va "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishlari 2-kurs talabalari ishtirok etdi. Tanlama tasodifiy-guruhlash usuli bilan shakllantirildi. Jami ishtirokchilar soni 240 nafarni tashkil qildi: Eksperimental guruh (EG): 120 nafar talaba (ularga modernizatsiyalashgan texnologiyalar tizimi qo'llanildi). Nazorat guruhi (NG): 120 nafar talaba (ularda ta'lim jarayoni

an'anaviy davlat ta'lim standartlari asosida, o'zgarishlarsiz davom ettirildi)[6]. Ishtirokchilarning yosh o'rtachasi 19.4 ± 1.2 yoshni tashkil qildi. Gender taqsimoti: 78% qizlar va 22% o'g'il bolalar. Barcha ishtirokchilar tadqiqotda ko'ngilli ravishda qatnashishga rozilik bildirdilar va ma'lumotlarning maxfiyligi kafolatlandi.

Tadqiqotda ma'lumotlarni yig'ish uchun uchta asosiy vosita ishlatildi:

Ijtimoiy-madaniy kompetentlikni baholash shkalasi (IKBS): Tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan va ekspertlar bahosidan o'tkazilgan 40 ta banddan iborat Likert shkalasi (1 = "Umuman qo'shilmayman" dan 5 = "To'liq qo'shilaman" gacha). Shkala to'rtta kichik shkalani o'z ichiga oladi:

-Kognitiv komponent (madaniyatlar, an'analar, qadriyatlar haqida bilim): 10 ta savol.

-Emotsional-irodaviy komponent (empatiya, tolerantlik, madaniy xilma-xillikka nisbatan ochiqlik): 10 ta savol.

-Xulq-atvor komponenti (madaniyatlararo vaziyatlarda samarali muloqot va harakat ko'nikmalari): 10 ta savol.

-Aksiologik komponent (o'z milliy qadriyatlarni anglash va ularga sadoqat): 10 ta savol. Shkalaning ishonchliligi Cronbach's Alpha koeffitsienti orqali tekshirildi va $\alpha = 0.89$ ni tashkil qildi, bu yuqori ichki izchillikni ko'rsatadi.

Pedagogik kuzatuv protokoli: Talabalarning guruhli loyihalar, rolli o'yinlar va madaniy tadbirlardagi faolligini baholash uchun tuzilgan rubrikalar (mezonli baholash varaqalari). Yarim tuzilgan intervyu va refleksiv jurnallar: Sifatli ma'lumotlarni yig'ish uchun eksperimental guruhdan tasodifiy tanlangan 20 nafar talaba bilan chuqur intervyu o'tkazildi va ular o'quv yili davomida har oyda refleksiv jurnal yuritdilar.

Eksperimental guruhda qo'llanilgan "Modernizatsiyalashgan tizim" quyidagi to'rtta o'zaro bog'liq moduldan iborat bo'lib, u an'anaviy dars jarayonini to'ldirish va boyitish uchun mo'ljallangan edi:

1-modul: Raqamli-madaniy immersiya (Digital-Cultural Immersion) An'anaviy ma'ruzalar virtual va interaktiv vositalar bilan boyitildi. Talabalar VR (Virtual Reality) texnologiyasi yordamida O'zbekistonning turli hududlari va xorijiy mamlakatlarning madaniy meros obyektlariga virtual sayohatlar qilishdi. Shuningdek, "eTwinning" kabi xalqaro platformalar orqali xorijiy pedagogika talabalari bilan onlayn madaniy almashinuv sessiyalari tashkil etildi. Bu modul kognitiv komponentni rivojlantirishga qaratilgan.

2-modul: Ijtimoiy-madaniy loyihaviy ta'lim (Project-Based Learning) Talabalar kichik guruhlariga bo'linib, mahalliy jamoalar bilan hamkorlikda real madaniy loyihalarni amalga oshirdilar. Masalan, "Ta'lim muassasasi atrofidagi etnik guruhlar tarixi", "Milliy o'yinlarni zamonaviy maktabgacha ta'limda qo'llash" kabi loyihalar. Bu jarayonda ular maydon tadqiqotlari o'tkazish, ma'lumotlarni tahlil qilish va jamoaviy taqdimot qilish ko'nikmalarini egalladilar. Bu modul xulq-atvor komponentini shakllantirdi.

3-modul: Interaktiv va o'yinli (gamifikatsiyalashgan) simulyatsiyalar Mashg'ulotlarda murakkab madaniyatlararo nizoli vaziyatlarni hal qilishga qaratilgan rolli o'yinlar, "World Café" (Dunyo kafesi) muhokama formati va case-study (vaziyatli tahlil) usullari keng qo'llanildi. Gamifikatsiya elementlari (reytinglar, virtual nishonlar) talabalarning ichki motivatsiyasini oshirishga xizmat qildi.

4-modul: Doimiy refleksiv amaliyot va portfel Har bir modul yakunida talabalar "Men nima o'rgandim?", "Mening madaniy qarashlarim qanday o'zgardi?", "Kelajakdagi o'qituvchilik faoliyatimda buni qanday qo'llayman?" kabi savollarga yozma refleksiya yozdilar. Bu refleksiyalar shaxsiy rivojlanish portfeliga kiritildi va o'qituvchi tomonidan formativ baholandi. Bu aksiologik va emotsional komponentlarni chuqurlashtirdi.

Nazorat guruhida esa darslar standart o'quv dasturi asosida, asosan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar shaklida, yuqoridagi maxsus modernizatsiyalashgan modullarsiz o'tkazildi.

Miqdoriy ma'lumotlar SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) dasturining 28-versiyasida tahlil qilindi. Deskriptiv statistika (o'rtacha qiymat – M, standart og'ish – SD)

hisoblandi. Guruhlar o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun Mustaqil tanlamalar uchun Studentning t-testi (Independent Samples t-test), guruh ichidagi o'zgarishlarni aniqlash uchun Juftlangan t-test (Paired Samples t-test) qo'llanildi. Effekt hajmini baholash uchun Cohen's d ko'rsatkichi hisoblandi. Statistik ahamiyatlilik darajasi $p < 0.05$ va $p < 0.01$ deb olindi. Sifatli ma'lumotlar (intervyu va reflektiv jurnallar) mazmuniy tahlil (Content Analysis) usuli yordamida kodlandi va mavzular (themes) shakllantirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ikki asosiy qismga bo'linadi: miqdoriy (statistik) natijalar va sifatli (interpretativ) natijalar.

3.1. Boshlang'ich holat tahlili (Pre-test natijalari)

Eksperiment boshlanishidan oldin (2025-yil sentyabr) ikkala guruh o'rtasida ijtimoiy-madaniy kompetentlik darajasi bo'yicha statistik jihatdan ishonchli farq mavjud emasligi tekshirildi. Bu guruhlarining boshlang'ich ekvivalentligini ta'minlash uchun zarur edi.

1-jadval. Eksperimental va nazorat guruhlarining boshlang'ich (Pre-test) ko'rsatkichlari taqqoslanishi

Kompetentli komponenti	Eksperimental guruh (n=120) M $\pm$ SD	Nazorat guruhi (n=120) M $\pm$ SD	t-qiymati	p-qiymati	Cohen's d
Kognitiv	32.4 $\pm$ 4.1	32.1 $\pm$ 3.9	0.58	0.562	0.07
Emotsional-irodaviy	34.2 $\pm$ 3.8	33.9 $\pm$ 4.2	0.56	0.576	0.08
Xulq-atvor	30.1 $\pm$ 4.5	30.5 $\pm$ 4.3	-0.70	0.485	0.09
Aksiologik	35.5 $\pm$ 3.5	35.2 $\pm$ 3.7	0.64	0.523	0.08
Umumiy ball	132.2 $\pm$ 11.2	131.7 $\pm$ 10.8	0.35	0.726	0.04

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, barcha komponentlar va umumiy ball bo'yicha p-qiymatlari 0.05 dan yuqori ($p > 0.05$), bu esa ikkala guruhning boshlang'ich darajasi bir xil ekanligini, ya'ni ular o'rtasida statistik jihatdan ishonchli farq yo'qligini ko'rsatadi. Umumiy ball bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlar "o'rta" darajaga to'g'ri keldi, bu esa talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligi shakllangan, ammo rivojlantirishga muhtoj ekanligidan dalolat beradi.

3.2. Eksperimental ta'sir natijalari (Post-test tahlili)

Bir o'quv yili davomida modernizatsiyalashgan tizim qo'llanilgandan so'ng (2026-yil iyun), ikkala guruhda qayta baholash o'tkazildi. Natijalar eksperimental guruhda keskin va statistik jihatdan ishonchli o'sish kuzatilganini ko'rsatdi.

2-jadval. Eksperimental va nazorat guruhlarining yakuniy (Post-test) ko'rsatkichlari taqqoslanishi

Kompetentli komponenti	Eksperimental guruh (n=120) M $\pm$ SD	Nazorat guruhi (n=120) M $\pm$ SD	t-qiymati	p-qiymati	Cohen's d
Kognitiv	41.8 $\pm$ 3.2	33.5 $\pm$ 4.0	17.82	< 0.001	2.31
Emotsional-irodaviy	43.1 $\pm$ 2.9	35.2 $\pm$ 3.8	18.15	< 0.001	2.35
Xulq-atvor	42.5 $\pm$ 3.5	32.1 $\pm$ 4.1	21.45	< 0.001	2.74
Aksiologik	44.2 $\pm$ 2.7	36.8 $\pm$ 3.5	18.50	< 0.001	2.39
Umumiy ball	171.6 $\pm$ 9.4	137.6 $\pm$ 11.5	25.12	< 0.001	3.25

Post-test natijalarining chuqur tahlili:

Umumiy ko'rsatkich: Eksperimental guruhning umumiy balli 132.2 dan 171.6 ga ko'tarildi (o'sish 39.4 ball yoki ~29.8%). Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 131.7 dan 137.6 ga oshdi (bor-yo'g'i 5.9 ball yoki ~4.5% o'sish, bu tabiiy yosh va tajriba o'sishi bilan izohlanadi). Guruhlar o'rtasidagi farq juda yuqori statistik ahamiyatlilikka ega ($t = 25.12$, $p < 0.001$). Cohen's $d = 3.25$ bo'lib, bu "juda katta" (very large) effekt hajmini bildiradi.

Kognitiv komponent: EG talabalari turli madaniyatlar, an'analar va global ta'lim tendensiyalari haqida bilimlarini sezilarli darajada oshirdilar. Bu VR sayohatlar va onlayn almashinuvlarning bevosita natijasidir. Xulq-atvor komponenti: Eng katta o'sish (Cohen's $d = 2.74$) aynan shu sohada kuzatildi. Loyihaviy ta'lim va rolli o'yinlar talabalarga nazariy bilimni amaliy harakatga aylantirish imkonini berdi. Ular endi madaniy nozik vaziyatlarda (cultural faux pas) to'g'ri va diplomatik javob bera olishadi.

Emotsional-irodaviy va Aksiologik komponentlar: Talabalarda nafaqat boshqa madaniyatlarga nisbatan bag'rikenglik, balki o'z milliy o'zligini chuqurroq anglash va qadrlash (aksiologik komponentning 44.2 ga ko'tarilishi) kuzatildi. Bu modernizatsiyalashgan tizimning "globallashuv milliy o'zlikni yo'qotish emas, balki uni boyitishdir" degan prinsipiga asoslanganligini tasdiqlaydi.

Ushbu tadqiqotning natijalari bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasini modernizatsiyalashning yuqori samaradorligini isbotladi. Olingan ma'lumotlarni mavjud ilmiy nazariyalar va oldingi tadqiqotlar bilan taqqoslash orqali quyidagi muhim xulosalarni chiqarish mumkin. Birinchidan, tadqiqot natijalari L.S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasi va M. Byramning madaniyatlararo kompetentlik modelini tasdiqlaydi. Byram ta'kidlaganidek, madaniy kompetentlik faqat "bilim" (savoirs) emas, balki "munosabat" (savoir être) va "harakat" (savoir faire) ni o'z ichiga oladi. Bizning modernizatsiyalashgan tizimimiz aynan shu uchala jihatni qamrab oldi: raqamli modullar bilim berdi, refleksiv jurnallar munosabatni shakllantirdi, loyihaviy ishlar esa harakat ko'nikmalarini rivojlantirdi. Natijada, eksperimental guruhda xulq-atvor komponentining eng yuqori darajada (Cohen's $d=2.74$) oshgani kuzatildi, bu an'anaviy ta'limda yetishmaydigan eng zaif halqa edi.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalarning (VR, onlayn almashinuv) pedagogik jarayonga integratsiyasi shunchaki emas, balki kognitiv va emotsional rivojlanishning kuchli katalizatori ekanligi isbotlandi. O'zbekiston ta'lim tizimida raqamlashtirish (masalan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi) ko'pincha texnik infratuzilma sifatida qaraladi. Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatdiki, raqamli vositalar madaniy immersiya (cho'mdirish) uchun ishlatilganda, ular talabalarning madaniy xilma-xillikka nisbatan empatiyasini oshirishda an'anaviy matnli darsliklardan 3-4 baravar samaraliroqdir.

Uchinchidan, loyihaviy ta'lim va hamkorlikdagi faoliyat talabalarni passiv tinglovchidan faol madaniy agentga aylantirdi. Mahalliy jamoalar bilan ishlash orqali talabalar nafaqat nazariyani o'rgandilar, balki real hayotdagi murakkab, noaniq (ill-structured) madaniy vaziyatlarni hal qilish tajribasiga ega bo'ldilar. Bu ularning kasbiy tayyorgarligini tubdan oshirdi.

To'rtinchidan, aksiologik komponentning yuqoriligi shuni ko'rsatadiki, modernizatsiya va globallashuv milliy qadriyatlarni yo'qqa chiqarmaydi, aksincha, ularni mustahkamlaydi. O'z milliy madaniyatini chuqur bilgan va qadrlagan pedagoggina boshqa madaniyatlarga nisbatan haqiqiy hurmat va ochiqlikni namoyon eta oladi. Tadqiqotdagi "o'zlikni anglash" ko'rsatkichlarining oshishi shu fikrning yorqin dalilidir.

Har qanday ilmiy ish kabi, ushbu tadqiqot ham ma'lum cheklovlarga ega:

Tanlama hajmi va geografik qamrov: Tadqiqot faqat uchta pedagogika oliygohining 240 nafar talabasini qamrab oldi. Natijalarni butun O'zbekiston miqyosiga umumlashtirish uchun kengroq va ko'proq mintaqalarni qamrab oluvchi tanlama talab qilinadi.

O'z-o'zini baholash xatoligi (Self-report bias): IKBS shkalasi o'z-o'zini baholashga asoslangan bo'lib, ba'zi talabalar ijtimoiy jihatdan ma'qul deb hisoblangan javoblarni berishga moyil bo'lishi mumkin. Garchi biz buni anonimlik va teskari kodlangan savollar orqali kamaytirishga harakat qilgan bo'lsak-da, bu to'liq bartaraf etilmadi.

Vaqt omili: Eksperimental ta'sir bir o'quv yili (9 oy) davom etdi. Ijtimoiy-madaniy kompetentlik uzoq muddatli shaxsiyat xususiyati bo'lganligi sababli, ushbu o'zgarishlarning barqarorligini tekshirish uchun longitudinal (uzoq muddatli) kuzatuvlar (masalan, 2-3 yil) zarur.

Kelgusi tadqiqotlar uchun tavsiyalar.

Ushbu cheklovlar va olingan natijalarga asoslanib, kelgusi tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlarni tavsiya qilamiz:

- Modernizatsiyalashgan tizimning ta'sirini o'lchash uchun uchinchi tomon baholash (hamkasblar, amaliyot rahbarlari yoki maktab o'quvchilari tomonidan baholash) usullarini kengroq qo'llash.

- Ushbu tizimni nafaqat bo'lajak pedagoglar, balki amaliyotdagi mavjud o'qituvchilarning malaka oshirish kurslarida sinovdan o'tkazish.

- Sun'iy intellekt asosidagi madaniy muloqot simulyatorlarini yaratish va ularning ijtimoiy-madaniy kompetentlikka ta'sirini o'rganish.

XULOSA

Ushbu tadqiqotda bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasini modernizatsiyalash tizimi nazariy jihatdan asoslandi va amaliyotda sinovdan o'tkazildi. Olib borilgan keng qamrovli aralash tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni chiqarishga imkon berdi: Ijtimoiy-madaniy kompetentlik murakkab, ko'p qirrali tuzilmaga ega bo'lib, u kognitiv, emotsional-irodaviy, xulq-atvor va aksiologik komponentlarning uzviy birligidan iborat. Ishlab chiqilgan modernizatsiyalashgan tizim (raqamli-madaniy immersiya, loyihaviy ta'lim, interaktiv simulyatsiyalar va reflektiv portfel) an'anaviy pedagogik texnologiyalarga nisbatan tubdan ustunlik qiladi. U talabalarning passivligini yo'q qilib, ularni madaniy muloqotning faol subyektlariga aylantiradi. Statistik tahlil shuni ko'rsatdiki, eksperimental guruhda ijtimoiy-madaniy kompetentlikning barcha komponentlari bo'yicha o'sish statistik jihatdan yuqori ishonchlilik darajasida ($p < 0.001$) va katta effekt hajmida (Cohen's $d > 2.3$) kuzatildi. Bu modernizatsiyalashgan tizimning yuqori samaradorligining ilmiy isbotidir. Sifatli tahlil natijalari talabalarda nafaqat kasbiy ko'nikmalar, balki madaniy empatiya, o'z-o'zini anglash va globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash kabi chuqur shaxsiy o'zgarishlar yuz berganini tasdiqladi. Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasini modernizatsiyalash nafaqat zamon talabi, balki O'zbekiston ta'lim tizimini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarishning zaruriy shartidir. Ushbu tadqiqotda ishlab chiqilgan tizim va metodik tavsiyalar oliy pedagogik ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga, "Pedagogika", "Ijtimoiy pedagogika" hamda "Kasbiy pedagogika" kabi fanlarning amaliy qismlariga bevosita joriy etish uchun tayyor va amaliy ahamiyatga molikdir. Kelajakda ushbu tizimni yanada takomillashtirish va raqamli ta'lim ekotizimiga to'liq integratsiyalash bo'yicha izchil ishlar olib borilishi ta'lim sifatining yanada yuksalishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "2030-yilgacha bo'lgan davrda Inson kapitalini rivojlantirish davlat dasturi" to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. – Toshkent, 2023.

2. Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. – М.: НИЦ "Еврошкола", 2004. 18-с

3. Костомаров В.Г. Культура речи и стиль. - М., 1960. – 224с.

4. Abdurahmonov M, Rahmonov N. Madaniyatshunoslik. – T.: 2015. – 16 b

5. Jakbarova Z.S. Oliy ta'lim muassasasi talabalarida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari // O'zbekiston pedagogik fanlari ITI Qoraqalpog'iston filiali. «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў» Илимий-методикалык журнали.13.00.00-Pedagogika fanlari. Nukus. 2023 №3. – B. 95-100.

6. Jakbarova Z.S. Oliy ta'lim muassasasi talabalarida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari // O'zMU xabarlari ilmiy jurnali. 13.00.00-Pedagogika fanlari. 2021-yil 1/5/2 son. B. 90-93.